

107e -

T. o. 590.

Fortunante **CHRISTO!**
EXERCITATIONUM ETHICARUM
Ad Lib. VI. Ethic. Nicom. Arist.

OCTAVA,

De

VIRTUTIBUS
INTELLECTUALIBUS,

quam

PRÆSIDE,

Dn. FRIDERICO CAHLENO;
M.P.L.C. Gymnasi Rectore, Præceptore
suo fideli & observando

defendere conabitur

H. Lq. Solitis

A.D.XX. Jan. A.O.R. cld cld LIX.

CHRISTOPHORUS URSINUS

Bustaria - Pomeranus.

J E N A,
Typis GEORGII SENGENWALDI:

VIRIS

Generosis, Nobilissimis, atq; Strenuissimis Pomeraniae Equitibus, Magnis Magni Parentis Filiis, Dominis,

Dn. PHILIPPO à Güntersbergen/
Confiliario citerioris Pomeraniae meritissimo, Hæreditario in Lubbo/Rüsso majori,
Schlōtenis / &c.

Dn. FRANCISCO à Güntersbergen /
Confiliario Electorali Brandenburg Jac
Tribuno in Rügenwalde dignissimo, Hæreditario in Reußo / Rüsso Majori,
Dammis / &c.

Dn. HEINRICO à Güntersbergen/
Confiliario Elect. Brandenburg. aulico gravissimo, Hæredit. in Dammis / Rüsso
majori & Schlōtenis /

Dn. ERNESTO à Güntersbergen/
Heroi fortissimo, Hæreditario
in Falcenwalde / &c.

Dn. VALENTINO à Güntersbergen/
Tesserario Superiori, Hæreditario
in Busslar / Rüsso majori &c.

Dnn. Patronis, Mæcenatibus, Promotoribus ac Favoribus suis faventissimis, cum divina benedictionis, omnisq; incolumitatis ac prosperitatis voto levidense hoc studiorum suorum specimen offert

cliens devotissimus

Christophorus Ursinus, Respond.

ΘΕΟΥ ΣΥΜΠΡΑΞΟΜΕΝΟΥ!

ΠΡΟΠΑΙΔΙΑ ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ.

Lib. VI. ETHIC.

Absolutis Virtutibus morali-
bus progredimur cum Philo-
sopho ad considerationem
INTELLECTUALIUM Lib. VI. Ethico-
rum Nicomach. In quo habetur
partim *præfatio*, in qua agit tum de
harum virtutum *subjecto*, Cap. 1.
tum de actionum humanarum *prin-*
cipiis, Cap. 2. Partim *Tractatio*, tum
in genere, de *Habitibus intellectus*,
qui vel *simplices*, & horum alij qui-
dem *cum discursu*, occupanturq; vel
circa necessaria, & est SCIENTIA, Cap.
3. vel *circa Contingentia*, & tum vel
in effectione consistunt, ut ARS, Cap.
4. vel *in actione*, ut PRUDENTIA. Cap.
5. *Habitus intellect. absq; discursu* est

A 2

IN.

INTELLIGENTIA, Cap. 6. Com-
 positus habitus est SAPIENTIA
 Cap. 7. Tum in specie, de prudentia,
 vel quoad Naturam, quæ cognosci-
 tur ex speciebus consideratis vel ma-
 terialiter, ubi alia prudentia est do-
 mestica, alia civilis, alia practica seu
 politica, Cap. 8. vel formaliter,
 quòd alia consistat in Consultando,
 Cap. 9. alia in dijudicando, vel se-
 cundum leges & statuta, Cap. 10.
 vel juxta æquum & bonum, Cap. 11.
 Vel quoad affectiones, de pru-
 dentia tum utilitate, Cap. 12.
 tum dignitate, Cap. 13. Esto igitur

CAPITIS I.

THESIS I.

*De Virtutibus intellectualibus etiam
in Ethicis est agendum.*

ΕΧ ΔΕ ΟΥΤΩΣ.

Quicquid negent alij, recta non solum ratio, sed & Philosophorum præcipuorum autoritas cum Aristotele thesin hanc statuminant. 1. Quia cum Ethicus *de recta ratione*, quæ medium præscribit exercendis virtutibus moralibus (unde & definitionem virtutis ingreditur) agat, quidni etiam de Habitibus, quibus recta ratio dirigatur & exercetur, ageret? 2. quia Virtutes intellectuales faciunt ad consequendum *finem Ethices*, summum scil. bonum, dum ostendunt, Ubi & quando, & quomodo virtutum exercitia à recta ratione profecta adhiberi debeant. 3. quia si primariæ Virtutis species hîc rectè tractatur, etiam *species analogæ* non erunt excludendæ. Vid. Piccolom. Gr. 5. Phil. mor. c. 4. Christ. Matth. lib. 3. system. Eth. p. 117.

THESIS II.

Virtutes intellectuales sunt habi-

tus intellectum informantes & perfectientes, ad verum inquirendum & enunciandum.

ἐνδεσ.

Sic dicuntur à *subjecto inhaesionis*, quia intellectui insunt, eumque informant. Habitus practici quidem voluntati poti⁹, quam intellectui comperere videntur, si considerentur *objectivè & operativè*, quatenus in opus externum se exerunt: Sed si *subjectivè*, prout in subjecto sedem occupant, ut habitus nihilominus intellectuales dici possunt, licet quoad exercitiū potius morales, quam intellectuales dici mereantur. In aliā enim facultate animæ sunt, scil. intellectu, in aliā verò operationes exercent. Et quia omnis praxis præsupponit theoriam, hinc verum & falsum, quod est in consultatione & electione, est bonum & malum in operatione. Inde quoque liquet, quo respectu habitus hi circa verum occupentur. *Vid. Dn. D. Hunnius Disp. Eth. 11. Horn. lib. 4. c. 2. Eth.*

CAP.

CAP. II.

THES. III.

Tria sunt in anima cognitionis & actionis principia, ὁ νῦν, mens seu ratio; ἡ αἰσθησις, sensus; & ἡ ὁρεξις, appetitus.

ἐκθεσις.

Variam divisionem Facultatum animæ ab Aristotele supra sub fin. lib. 1. Exerc. Eth. 1. p. 56. positam hinc non repetemus. Tria verò hoc loco assignat principia, utpote præcipua, cognitionis & actionis. *Mens* quidem utriusq; principium est: *Sensus* cognitionis dumtaxat; *Appetitus* tantum actionis. *Mens* est in affirmatione veri & negatione falsi occupata: *appetitus* in persecutione iucundi, & fugâ molesti: *Sensus* deniq; nullius actionis principium est, quia aliàs bestia quoque actionis essent participes, quod absurdum. Ex duobus verò prioribus, sc. intellectu practico & appetitu, oritur principium secundarium, videl. προαιρεσις, sive *Electio*, quæ si à rectâ ratione suadente,

A 4

&

& appetitu prosequente convenienter oritur, bona editur actio: sin verò utroq; vel alterutro malè affecto constat, mala est, & κακοπραξία sequitur.

CAP. III.

THES. IV.

Quinq; sunt habitus mentis principales.

ἐκ δεσῶς.

Quia tot sunt rationes, quibus mens affirmando vel negando verum dicit: 2. tot sunt objecta diversa, circa quæ versantur: 3. tot etiam sunt modi considerandi. *Objectum* quidem aut est *necessarium*, aut *contingens*. Si illud vel sunt *principia per se manifesta*, & horum notitia dicitur *intellectus*. Vel sunt conclusiones ex illis principiis deductæ & harum habitus vocatur *scientia*: vel denique *principia & conclusiones simul* iunctæ compositam quasi dant notitiam, quæ *Sapientia* dicitur. *Contingentium* alia versantur circa τὰ ποιντά, in efficiendo opere aliquo occupata, & est *ars*: vel circa τὰ πρακτά, quæ in agendo consistunt, & est *prudencia*. Horum ha-
bi-

bituum priores tres dicuntur *theoretici*, à fine, qui est θεωρία quia in nudâ objecti sui contemplatione consistunt: posteriores duo *practici*, itidem à fine, qui est πράξις seu actio. Unde duplex emerfit *Philosophia*, *Theoretica*, quæ est habitus entium cognoscibilium juxta causas, principia & affectiones, veritatis & cognitionis gratiâ: Et *practica*, quæ est habitus entium agibilium felicitatis civilis consequenda gratia. Vid. D. Jac. Mart. lib. 2. *Eth.* c. 25. p. 553. Alsted. in *Encyclop. maj.*

THES. V.

SCIENTIA est habitus mentis demonstrativus, quo percipimus conclusiones necessarias per causas veras, primas, & immediatas, &c.

Σπισήμη ἐστὶν ἐξὶς ἀποδεικτικὴ ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα, πρῶτα, καὶ ἀμέσως.

ἑκθεσις.

Homonymiam vocis scientes præterimus, brevitate citaturi, & videri potest apud Conimbr. in 1. *Post. Piccol grad.* s. c. 28.

A 5

Ja

Jac. Mart. l. c. p. m. sss. *Objectum*, quo ab aliis distinguitur, est τὸ ἐπιστητὸν, h. e. *scibile*: cuius requisita sunt, ut sit necessarium juxta leges demonstrativas, de omni, per se, & universale primum, æternum, ingenerabile & incorruptibile, h. e. æternæ veritatis, quod aliter esse vel fieri nequeat. *Requisita* verò scientiæ sunt tria 1. scire causam rei. 2. causam veram & immediatam. 3. quòd res illa se aliter habere non possit. *Acquiritur* verò, ut omnis doctrina, ἐκ προϋπαρχούσης γνώσεως τῶν ἀρχῶν, ex præcognitis principiis, per syllogismum Demonstrativum, cuius finis est scientia. *Affectiones scientiæ* sunt 1. Unitas. 2. subalternatio. 3. methodus synthetica. 4. necessitas, sc. hypothetica seu expediendiæ. De quibus hic non est locus prolixius differendi, uti nec de speciebus, quales sunt *Pneumatica, Physica & Mathematica*. Dicitur est huic merci suum precium ab aliis qui super 1. post. Anal. commentati sunt *Sanchiez, Ruvione in Com. 1. sect. c. 4. Masio in 1. de Dom. per 8. qq. Mendoz. Disp. 11. Log. sect. 6. Jac. Mart. in partit. Metaph. sect. 9. D. Joh. Christoph. Seldio Disp. de Ha-*
bi.

bitib. Intellect. Amico & Fautore nostro ho-
norando, Witeb. A. 1642. habitâ.

C A P. IV.

THES. VI.

ARS est habitus cum recta ratio-
ne effectivus. ἡ τέχνη ἐστὶν ἐξίς μετὰ
λόγῳ ἀληθὲς ποιητική.

ἐκθεσις.

Post habitum intellectualem scien-
tificum circa necessaria Aristoteles agit de
habitibus circa contingencia, & quidem
hoc Cap. 4. de priore consistente in effe-
ctione, in quo distinguitur à prudentia,
quæ in actione consistit, de quâ cap. seq.
agit. *Objectum* artis sunt τὰ ποιητὰ, factibi-
lia ac mutabilia, quæ ab extrinseco prin-
cipio producuntur. *Proprium artis* quoq;
est, relinquere post se opus externum &
post operationem manens.

Rectè autem assignatam esse defini-
tionem artis probat Aristotel. quia reci-
procatur cum suo definito. 2. quia per in-
ductionem perfectam potest probari, v.g.
architectonica, statuaria, fabrilis &c. sunt
tales

tales habitus cum vera ratione effectivi.
 E. Affectiones artis sunt. 1. *Imitari* & per-
 ficere naturam. 2. *Finem certum* præsup-
 ponere, & ad illum omnia media dirige-
 re. 3. *Cognitionem inutilem* habere, nisi ad
 usum dirigatur. 4. *Non consultare* de me-
 diis, sed ea præsupponere. 5. *operari* sine
 pugna affectuum. 6. *Non laudari* ab in-
 tentione, sed ad opere, juxta illud Vulgi:
Opus commendat artificem. 7. *Non vitupe-*
rari, si datâ operâ aberret. 8. *Tradi metho-*
do analyticâ. Species sunt liberales & illi-
 berales artes variæ.

CAP. V.

THE S. VII.

PRUDENTIA est habitus cum
 rectâ ratione ætīvus circa ea,
 quæ homini bona vel mala sunt.
 ἡ φρόνησις ἐστὶν ἐξὺς ἀληθὲς μετὰ
 λόγου πρακτικὴ δεῖ τὰ ἀνθρώπῳ ἀ-
 γαθὰ καὶ κακά:

ἐκθεσις.

Rectè subjungit Arti Prudentiam
 Phi.

Philosophus. Conveniunt n. genere, subiecto, & objecto generali: *differunt tamen formā & effectu.*

Objectum prudentia sunt τὰ πρακτὰ, *agibilia*, seu bona, honesta & iusta, quæ homini ad benè agendum & vivendum sunt necessaria. *Finis est* πραξις *sive actio*, scil. *moralis*, ex ratione & præelectione profecta. Affectiones prudentiæ sunt 1. Convenientia cum reliquis habitibus intellectualibus, & cum arte 2. Differentia ab iisdem & ab arte, quarum utramque fusè ostendit *Aristot. hoc cap. 4. text. 6. & 7.* 3. naturalis solertia inveniendi media. 4. promptitudo in consultando de præsentibus vel futuris. s. non regi affectu sed rectâ ratione, &c. *Species* ejus sunt; quod alia est *impropria* seu *naturalis*, eaq; vel *metaphoricè* dicta, qualis est in formicis *Plin. lib. 2. c. 30.* & Apibus, *Id. ibid. c. 50.* Serpentibus etiam, *Matth. VI, 10. Javell. lib. 1. Met. q. 5.* vel *Metonymicè*, quâ pueri etiam dicuntur prudentes, spem præbentes prudentiæ futuræ, *Arist. l. 1. de Republ. c. 2.* vel *proprie* dicta & *rationalis*, quæ hîc definitur, estq; vel *privata*, in re familiarî

con-

conspicua, vel *publica seu civilis*, quam Aristoteles h. l. subdividit in *Nomotheticam* seu *Legislatoriam*, & *politicam seu iudiciariam*, quæ Rempubl. secundum leges administrat. Vide de his prolixè ac crudité differentem *Cl. Hornejum lib. 4. Eth. c. 3. & 4. pag. 568. & seqq.*

CAP. VI.

THES. IIX.

INTELLIGENTIA est habitus principiorum. ὁ Νῆς ἐστὶν ἔξῃς τῶν ἀρχῶν.
ἐκ δεσῶς.

Post habitus cum discursu Aristoteles de habitibus absq; discursu agit, explicans hoc cap. naturam *Intelligentiæ*, eamq; probans esse habitum principiorum, quatenus illa sunt indemonstrabilia & simpliciter cognoscibilia. Hinc *Dn. D. Jac. Martini in Ethicâ* ipsam definit: Quod sit *virtus speculativa simplex*, quâ principia scientiarum & demonstrationum, quæ medio & causâ carent, absq; medio & causâ cognoscimus, cognoscendo illis credimus, firmiterq; assentimur. Objectum intelligentiæ non

non unum idemque à diversis assignatur. Doctiores plerique id faciunt duplex, *incomplexum*, scil. *intelligibile*, transcendens omne genus substantiarum & accidentium, & æquè latè patens cum Ente: & *complexum*, quæ sunt principia & axiomata scientiarum, sed indemonstrabilia, si non semper in se, tamen in illà arte & scientiâ, cujus sunt principia: v. g. *Impossibile est, idem simul esse & non esse: Totum est maius sua parte. Simplex est prius composito. Medium est, quod æq̃ ab utroq̃ extremo distat. &c.* *Finis* hujus habitus est γνῶσις s. cognitio.

CAP. VII.

THES. IX.

SAPIENTIA est habitus mentis ex scientiâ & intelligentiâ constans.

Ἡ σοφία ἐστὶ καὶ ἐπιστήμη καὶ νῦν τῶν ὑπερώλων τῇ φύσει. Arist. b. cap. text. 8.

ἐκθεσ.

Haftenus de habitibus intellectualibus simplicibus: sequitur de *Composito*, nempe

SA.

Sapientia. Quæ vox vel generaliter accipi solet pro cuiuslibet artis excellentiâ, sic Phydias sapiens sculptor, Polycletus sapiens statuarius dicitur ab *Aristot. h. l. 2. specialiter* pro ipsa Philosophiâ, *1. Metaph. c. 2. 3. specialissimè* pro habitu hîc definito. Interdum etiam abusivè apud autores usurpatur pro rerum agendarum peritiâ. *Compositus verò habitus est*, quia sapiens intelligit principia sine Demonstratione, & sic est intelligentia; & Conclusiones cum Demonstratione, & sic est scientia. *Objectum sapientiæ* dicit Aristoteles esse τὰ θεωρητὰ ἢ φύσει, præstantissima naturâ, velut alibi docet, sunt res scientificæ, uti rerum principia, & conclusiones necessariae. Ita licet sit habitus compositus, est tamen unus, unitate objecti, circa quod versatur. *Affectiones sapientiæ* ab Aristot. numerantur sex: 1. scire omnia. 2. scire maxime universalia. 3. cognitu difficilima. 4. per causam accuratam in demonstrando. 5. sui, & non alterius gratiâ. 6. Eadem scitâ docere posse. Vid. *Arist. 1. Metaphys. c. 2. Suarez. disp. 1. Metaph. sect. 5. Jac. Martin. Paris. Metaph. lib. 1. quest. 19. Scharff. Theor. Transc.*

Transc. Diss. 1. §. 36. Quoad species sapientiæ illi videntur rectius statuere, qui unicam actu existentem, cui tamen non repugnet aliam conspeciem existere, tradunt. Sicut genus in unâ specie, aut natura specifica in uno individuo actu existente salvare potest.

Finis eius est ipsa divina propemodum beatitudo, quæ in perpetuâ primæ causæ contemplatione, unioneq; rerum omnium ad eandem causam ponitur. Vid. Dr. D. Jac. Martin. Eth. lib. 2. p. 542.

CAP. XIX.

THES. X.

Prudentiæ (de quâ speciatim hoc cap. agit Aristoteles,) diversæ sunt species: alia namq; privata est, alia publica, & hæc vel Oeconomica, vel Civilis: & hæc posterior iterum vel nomothetica seu Legislatoria, vel judiciaria aut consultatoria.

ἐκ δευτέρου.

Postquam Philosophus de habitibus intellectualibus universim egerat, de prudentiâ ejusq; speciebus speciatim instruit

B

tracta.

tractationem, tum conjunctim, quod politica & prudentia sint iidē habitus dignitate, differant tamen materiā circa quam: tum distinctim per diversas species, quas ita possumus describendo meminisse: prudentia est vel *hominis privati*, & dicitur *monastica*, quæ privatum cujusq; commodum respicit, uti vulgò talis habetur Vel *hominis in societate* viventis, & quidem vel *domesticā*, & dicitur *Oeconomica*, quæ com-
moda familiæ respicit: vel in *civili*, & dicitur *politica*, bonum Reipubl. propositū habens. Et hæc tres continet species, quarum una dicitur νομοθετική s. *Legislatoria*, altera βουλευτική, s. *Consultatoria*, & tertia δικαστική, *judiciaria*. *Legislatoria*, juxta Horn. l. c. p. m. 575. est, quæ leges condendo præscribit singulis ac universis in Republ. degentibus sua officia, & totam Rempubl. ordinat. Hanc propter excellentiam suam Aristoteles vocat ἀρχιτεκτονικήν.

Consultatoria, seu *Deliberativa* est, quæ quid facto opus sit in Republ. exquirendo consilia, & sententiā addendo, deliberat. Dicitur alias *Senatoria*, quia senatus est consultare.

Judi.

Judiciaria eniq; est, quâ judex secundum acta & probata in judicio fert sententiam, non alio animo, quàm justitiæ administrandæ. De quibus prolixè ac eruditissimè scripsit præ cæteris *modo laudatus Dn. D. Hornejus l. c.*

CAP. IX.

THES. XI.

CONSULTATIO *non est scientia, neq; sagacitas, neq; opinio.*

ἐκ δευτέρου.

Ita de materialibus prudentiæ; sequitur hoc cap. de *formalibus*, quæ consistunt vel in *Consultando*, vel in *judicando*. Primò negativè agit Aristot. de Consultatione, *negat n. 1. esse scientiam*: quia 1. Consultare nihil aliud est, quàm consilium quærere, licet quærere & consultare differant tanquam genus & species 2. quia scientia non est inquisitio in utramq; partem dubia, uti est Consultatio. 2. *Sagacitas* quoq; non est, quia hæc fit brevi tempore; contra Consultatio cum t actu temporis & rationis maturo. Nam viri prudentes diu deliberant, juxta illud: *Deliberandum est*

diu, quod statuendum est semel.

Neq; 3. est opinio: quia opinionis rectitudo est veritas, Consultationis autem rectitudo refertur ad actionem. 2. quia opinio non est inquisitio rei alicujus, sed certa enunciatio consultatio verò est inquisitio, quia omnis, qui consultat, inquit.

THE S. XII.

Consultatio nihil est aliud, quam rectitudo consiliorum ad bene beateq; vivendum conferentium.

ex Deo 16.

Colligitur hæc definitio ex ipso Textu Aristot. *Rectitudo* dicitur esse consultatio, non quidē Theoretica, qualis est scientiæ, cujus nulla est correctio: sed *practica*, in quâ correctio locum habet; Et si benè consulere est rectè consulere, ipsa consultatio etiam erit rectitudo, & quidem consilij, nitentis ratione & mediis honestis.

Neq; enim omnis, qui consultat, benè consultat, sed qui honestè. Ea igitur consultatio colligitur esse optima, quæ si-
ve sit universalis, sive particularis, publica
si-ve privata, cum honestate & æquitate
con.

conjuncta est: non cuius finis tantum bonus, media v. inhonesta sunt, sed quæ à rectâ ratione profecta mediis utitur veris, legitimis & honestis: quæq; deniq; nec nimistarda, nec nimis propera, utilitatē spectat cum honestate conjunctam.

Hinc plenior *definitio Consultationis* juxta *Joh. Casum lib. 6. spec. moral. c. 9.* talis assignari potest: Quod sit *habitus mentis eam inclinans ad hoc, ut quis prudenter deliberando, optimum finem per honesta media attingere possit.* Unde tres conditiones vel requisiti bonæ consultationis emergunt, 1. ut fiat bono fine. 2. media adhibeat justa & honesta. 3. fiat conveniente tempore non nimistardè nec nimis præcipitater, ne juxta illud: *Canis festinans cecos pariat catulos.*

CAP. X.

THESIS XIII.

PERSPICACITAS, non est scientia, nec opinio, nec idem cum prudentiâ.

ἐκ δευτέρου.

Prudentiam aliam Consultatoriâ, aliam Judiciariam fecit Aristoteles, iccirco de hac, quæ in judicando consistit hoc cap.

B 3

agit,

agit, vel secundū leges & statuta, & est *Perspicacia*, Gr. *συνεσις*, vel ex æquo & bono, & est *Sententia* Gr. *γνώμη*. Illius naturā exponit per viam remotionis, negando eā esse
 1. *scientiā*, quia aliās omnes scientes essent perspicaces vel sagaces, quæ est contra experientiam. 2. quia non versatur circa ea, quæ semper sunt. Neq; est 2. *opinio*, quia aliās stupidus, qui suas habet opiniones, etiam esset sagax, quod absurdū. cum stupiditas sagacitati opponatur. Neq; 3. est idem cum prudentiā, quia licet uterq; habitus circa idē versetur, scil. ea, quæ sunt *ἐφ' ἡμῶν*, sive in nostrā potestate, distinguuntur tamē operationibus, dum perspicacitas solū iudicat, prudentia verò sine proposito media inquirat, invenit, ac præcipit.

Est n. Sagacitas vis quædam intellectus ad ea benè iudicanda, quæ à prudentiā inventa ac proposita sunt.

CAP. XI.

THES. XIV.

Sententia est rectum iudicium æqui & boni viri.

ἐκ δεξις.

Al-

Alterum, quo in judicando vir prudens
 utitur est γνώμη, sive sententia, qua quis ex
 præscripto legum, sed tamen secundum
 æquitatem pronunciat. Non verò h. l. su-
 mitur *materialiter pro ipso judicio* secundū
 æquitatē in defectu Legis: sed *formaliter*,
pro habitu judicandi benè de illis, in quibus
 lex communis aut specialis deficit. Dici-
 tur *judicium rectum*: unde rejicitur judiciū
 1. *iniustū*, non animo administrandæ justi-
 tiæ susceptum. 2. *temerarium*, ex meris su-
 spicionib⁹, aut affectibus præposteris pro-
 fectum. 3. *affectatum*, auctoritate judican-
 di publicā destitutum, &c. Facile hinc li-
 quet, eos qui ex amore vel odio senten-
 tiam ferunt, & προσωπολήπται sunt bono-
 rum virorum, aut iudicum nomen ob-
 tinere non posse. *Non est iudicis*, inquit
Ambros. in 1. Cor. 5. & jus Canon. Cap. si
quis potestatem, 23. qv. 4. sine accusatione aut
sufficienti probatione accusationis quenquā
damnare. Secus qui facit, jus naturæ &
 gentium imò in divinam legem & con-
 scientiam suam gravissimè impingit, πε-
 ρισσότερον κῆϊμα, s. abundantius iudicium
 in die novissimo experturus.

In sententiâ autem ferendâ non suum,
sed aliorum senum, usu peritorum, do-
ctiorum ac prudentum sequendum est
judicium.

CAP. XII. & XIII.

THES. XIV.

*Habitus intellectuales sunt utiles
homini, & alij alijs præstantiores.*

ἐκ δευτέρου.

Duobus ultimis capitibus Aristoteles
exponit & demonstrat *duas præcipuas ha-
bituum intellectualium affectiones*, scil. u-
tilitatem & dignitatem sive præstantiam.
De sapientia dubitare quis posset, num il-
la sit ad felicitatem practicam utilis, cum
sit virtus speculativa. Verum responderet
Aristoteles negando connexionem, & di-
stinguendo inter causam internam & ex-
ternam felicitatis. Licet sapientia non
conferat aliquid ad eam, ut causa externa
efficiens, veluti medicina; tamen concur-
rere ad illam ut causam internam for-
malem, siquidem practica beatitudo pen-
det à theoreticâ. *De prudentia* utilitate
nullum potest esse dubium, cum omnis vir-

vir-

virtus ethica requirat rationem, sitq; cum prudentiâ hujus directrice connexa, sine quâ nullum est opus bonum. Nam duo requiruntur ad perfectam virtutis operationem, nimirum *finis*, ut προαίρεσις certa præconciptat, hoc agendum esse, quod decet, & *dispositio*, quæ ad finem consequendum facit, estq; tum naturaliter solertia, tum habitualiter prudentia. Quid? quòd ratio virtutis moralis magnâ ex parte sita sit in observatione circumstantiarum, quam sola docet prudentia.

THES. XV.

Sapientia præstat prudentiæ.

ἐκ δεξιῶν.

Præstantia verò hæc patescit 1. *ex subiecto*, quod est mens in contemplatione acquiescens. 2. *ex objecto* quod est res divina æterna & immutabilis. 3. *ex modo probandi*, qui est invicta demonstratio 4. *ex fine*, qui est ipsa divina prope beatitudo, quæ in perpetua contemplatione primæ causæ, & unionem rerum omnium ad eam ponitur. Contra *prudentiæ subiectum* est intellectus practicus & appetitus; *objectum* res mutabiles.

B. s.

biles

biles & contingentes: *Modus probandi* probabilis & dialectic⁹. *Finis* beatitudo activa.

THES. XVI.

Prudentia magna quoq; inter virtutes omnes dignitas est.

ἐκδεστικ.

Quia hæc in omni conatu naturæ viam, in omni actione & studio virtutis modum ordinemq; præscribit. Latè n. accepta, ut est Heroica, nihil aliud est, quàm universa virtus; sed strictè sumta, est quidē distincta virtus, sed cum reliquis tamen connexa indivulsè, ut ubi virtus moralis sit, ibi etiā sit prudentia, & contra. Hinc Socratici dicebant, omnem virtutem moralem esse prudentiam. Scilicet quia nulla alia virtus præter prudentiam hanc vim & proprietatem habet, ut actū alterius virtutis eliciat, ordinem præscribat, media eligat & progressum actionis dirigat, ideo non est absurdum, prudentiam veluti centrum in vitæ huj⁹ circulo constituere, ut omnes lineæ virtutū à circumferentia deductæ in hanc desinant, & reflectantur. Nam quod *Juvenalis* habet *sat. X. v. 365.* *Nullum Nomen abest, si sit Prudentia.*

TANTUM.

CONSECTARIA AXIOMATA.

I. Prius de moralibus, quam intellectualibus virtutibus agendum.

Keckermannus in Ethicis Prudentiam, tanquam directricem præmittit virtutibus moralibus, eo quòd nullum bonum appetatur à voluntate, nisi prius tanquam verum cognitum fuerit ab intellectu. Verum ipsius sententiæ non assurgimus, siquidem civilis beatitudo tum secundum nos, tum ordine doctrinæ contemplativæ antecedit. 2 quia morales virtutes nobis sunt faciliores & familiariores. 3 quia frustra quis operam dabit intellectualibus ad se magnificandum, nisi prius à pravis affectibus perpurgatus ad illas accesserit.

Distinguiamus igitur inter ordinem *naturæ*, quo prior est virtus intellectualis, & *cognitionis*, quo posterior, propter methodum in practicis analyticam.

II. Non sunt plures, nec pauciores habitus intellectuales quam quinque.

Patet hoc ex supra dictis. Et probari potest hoc modo: Tot sunt habitus intelle-

Quia

Actuales, quot modis intellectus perficitur in cognitione veri & operatione. Atqui hoc fit quinque modis, tribus quidem in cognoscendo, duobus in operando. E. Minor prob. In cognitione veri perficitur vel ad cognoscenda principia, & est *Intellectus*: vel ad cognoscendas *Conclusiones* ex principiis deductas, & est *scientia*, vel ad cognoscenda utraque, ut est *sapientia*. Quoad operationem vero perficitur, aut quoad substantiam operationis tantum, ut sit, conveniens regulis artis, & est *ars*; vel quoad operationis rectum usum, & est *prudencia*. Vid. J. Mart. Exerc. Metaph. l. 2. Ex. 9 p. 1042.

Intelligimus vero h. l. principales, non instrumentales. Zabara l. i. d. nat. Log. c. 11.

III. Omnes homines natura scire appetunt.

Ita Aristot. l. 1. Metaph c. 1. Quia scientia est perfectio intellectus nostri naturaliter imperfecti. 3. de anim. c. 4 t. 14. Quodvis autem naturaliter imperfectum appetit sui perfectionem, 2. Quia ingens ex cognitione rerum utilitas emergit. Hac enim sola bestiis antecellimus, cum reliqua fere cum

cum ipsis habeamus communia. Ergo ob naturæ suæ excellentiam homo scire desiderat, quò proximè ad Dei imaginem, ad quàm primùm erat conditus, accedat. Ut taceam incomparabilem voluptatem, quæ ex scientiâ & studio sapientiæ resultat, præ quâ multi philosophi omnia terrena nihili fecerunt, pallio, perâ & baculo suo contenti. Vid. *Diog. Laërt. in vit. Diog. Chrysippi, & alior.*

IV. *Potest homo naturaliter omniâ quodammodo scire.*

Quia si potest esse beatus, quæ beatitudo appetitū satiat, sequitur ipsum etiam posse naturaliter omnia scire. Nam si hoc nō esset, appetitus satiari nō posset, cū homo naturaliter scire desideret.

2. Quia scire potest, quid sit Ens, quid substantia, quid accideñs, ad quæ omniâ reliqua quodammodo referuntur. E. potest scire omnia. O. enim Ens est scibile, cū omne Ens sit verum. Sed distinguendū inter cognitionem confusam & distinctā: inter perfectam absolutè, & in certo genere. Confusam & certo genere perfectam scientiam homo potest habere, non verò distinctam & absolute perfectam in omnibus. Nam *omnium rerum scientiam habere, divinitatis potius, quàm humanitatis esse dicit Imp. Just. l. i. Inst.*

V. Ni-

V. Nihil est in intellectu, quod non prius fuerit in sensu.

Intelligendū hoc axioma est non simpliciter, sed cū restrictione. Verū est enim non de quovis ente simplicissimo, perfectissimo aut imperfectissimo cū v.g. Deus, angeli, anima rationalis, materia prima &c. non fuerint in sensu, quæ tñ. concipi ab intellectu possunt: sed verum est *de speciebus intelligibilibus*, quæ concipiuntur beneficio abstractionis: non de habitibus, qui possunt inesse ante abstractionem. Nihil est in intellectu scil. per ideam, seu idealem representationem, quin prius fuerit in sensu per phantasma seu speciem sensibilem, sive directè sive indirectè. Vid. Dñ. D. Calovius de Cognit. Dei natur. p. m. 150.

VI. Ars imitatur naturam.

Ἡ τέχνη μιμεῖται τὴν φύσιν. 2. Phys. c. 2. t. 22.
Fit hoc tum *ratione intentionis*, dum aliquam perfectionem intendit; tum *productionis*, in quantum opera naturæ affectat, & exprimere conatur.

Intellectus enim humanus studet assimilari divino. Natura ipsi semper pro fundamento est, quam si cubi ars juvat, effectus emergit præstantior. Vid. laud. Dñ. D. Calov. script. phil. p. 591. Hoc ipso verò felix ars, quod non habeat osorem, nisi ignorantem. Unde liberalium artium osores seipso produnt uti sorices, quæ sint earum rudes & ignari; & hinc non æstimandi.

VII. Scientia non est reminiscencia.

Afferuit hoc olim Plato, sed quem Aristoteles

refut-

refutavit *lib. de Memoria & Reminisc.* Nam scientia est rerum universalium, reminiscencia verò singularium. 2. In reminiscencia recordamur, nos antea id scivisse, quod reminiscimur; in scientiâ verò hoc non fit, ubi denuò aliquid cognoscendo discimus.

IIIX. Datur quedam futurorum scientia.

Scil. Futurorum contingentium 1. Universalium, non singularium. 2. eorum, quæ ex certis causis haberi & cognosci possunt, ut Eclipsium. 3. non semper exacta, sed aliqualis & conjecturalis. 4. Non contingentium respectu causæ, sed respectu subjecti.

IX. In Consultando vacuitati ab affectibus studendum.

Divinè olim Plato: *Consilium res sacra; affectus consultores pessimi.* Nihil enim est, quod magis pessundet resp. labefactet justitiam, violet æquitatem, sauciet conscientiam, & affligat infirmiorum fortunam, omneq; genus malorum privato-publicorum accersat, ipsis verò consultoribus ac Judicibus exitiosum sit, quàm ista in consultando, & judicando intemperies odij & gratiæ, quæ à quolibet viro bono exulare debet meritò.

X. Cum prudentiâ stare non potest fraudulenta astutia.

Quia virtus vitio jungi non debet aut per illud juvari, ac perfici, licet hodiè multis imperitio.

tioribus astutia sese venditet pro prudentiâ, quos egregiè deceptos eludit. Imò gloriantur filij huius seculi in hac malitiâ, & quod mireris & meritò indigneris, fruuntur hac astutiâ suâ in conqui-
rendis opibus, impetrandis officiis publicis, sugillandis aliis simplicioribus & candidis, in sinum gaudentes,

quod taciti vapidam gestent sub pectore vulpem.
quibus reponimus hîc nil, nisi *Caput XIX, v. 19. & seqq. Ecclesiastici, cum paraphrasi Bibl. Ierens. Et sic receptui canentes, agimus*

DEO GRATIAS.

Juveni à pietatis, modestiæ ac industriæ in studiis laude verè commendabili, Discipulo per dilecto suo
Χαρίν ἔργον

Felix, qui poteris rerum cognoscere causas,
Felix, qui mentis munere clarus erit.

Νῦν καὶ ἐπιστήμην Sancto qui fœdere jungit,
Felix & sapiens jure vocandus erit.

Sed nec scire sat est: decet & fecisse scienda
Prudenter, Vita qua bonus usus habet.

Artis enim gnarus, Virtutis & affecta, felix,
(Quicquid labor agat,) saluus & esse potest.

Ergo tuus, URSINE, bonis congratulor idem,
Virtutes animi dum coluisse studeas.

Nota tua est pietas, studium virtutis & ardor
Artibus & Linguis hactenus usq; datus.

Felix, si perges, Tibi fors continget, & omnis
Sonatus stabit prosperiore loco.

auguror votivâ mentē
PRÆSES.

FINIS.

65604

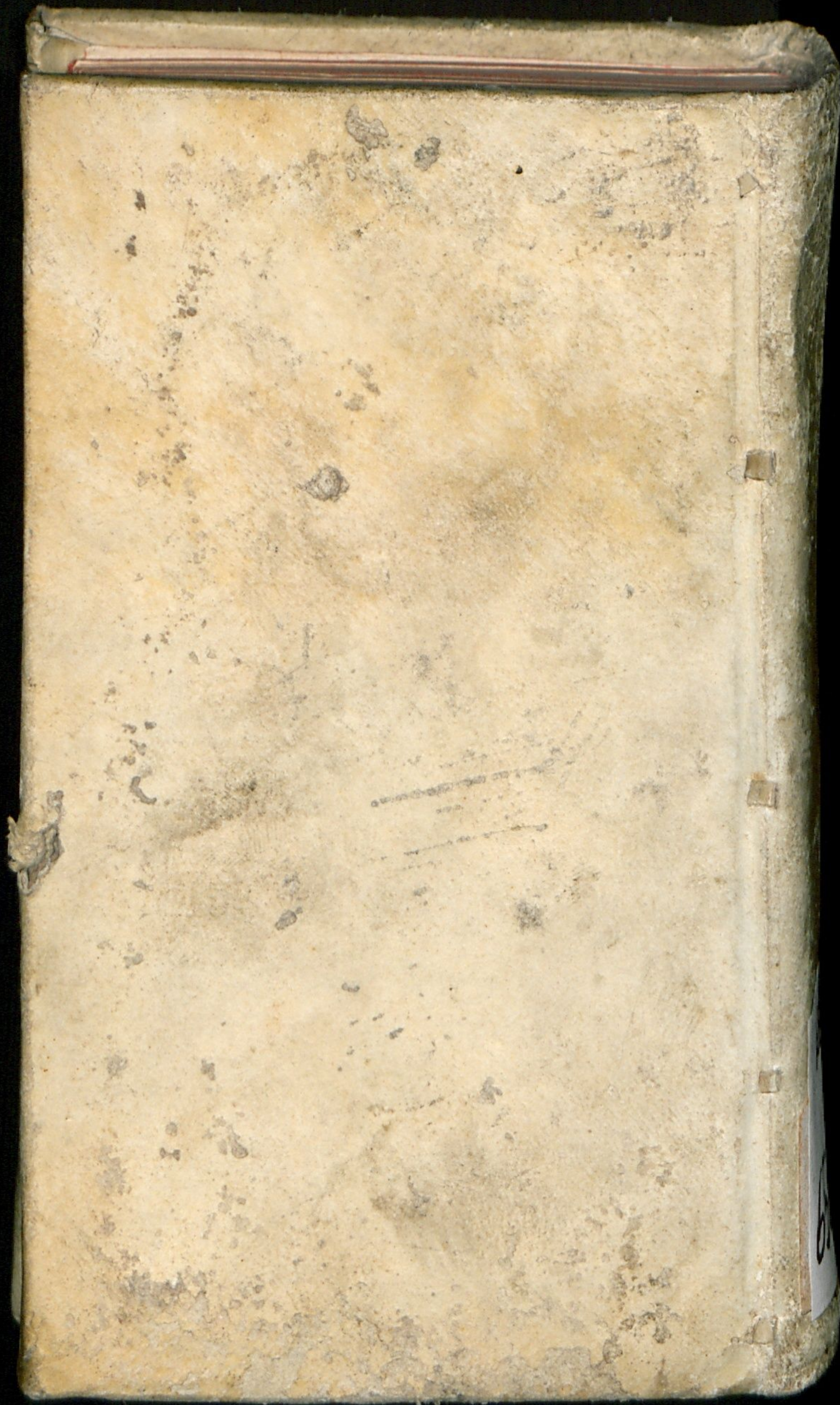
mit nicht veranlagt

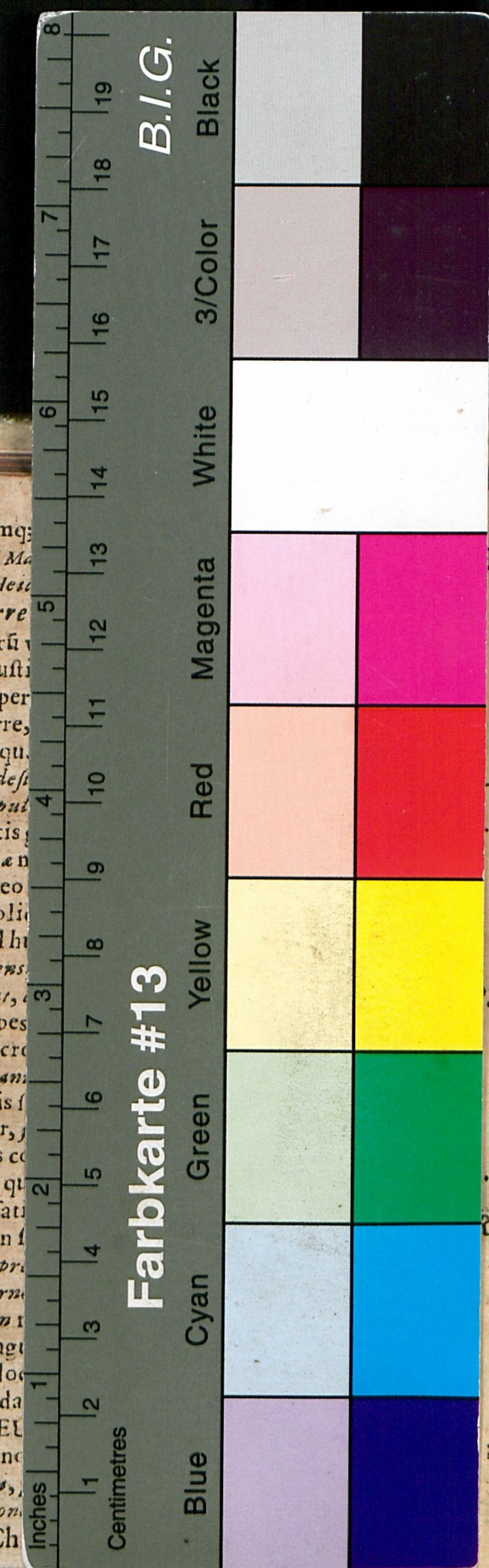
ULB Halle
007 397 542

3

VD 17

Farbkarte #13

B.I.G.

Fortunante **CHRISTO!**
ERCITATIONUM ETHICARUM
Ad Lib. VI. Ethic. Nicom. Arist.
OCTAVA,
De
IRTUTIBUS
NTELLECTUALIBUS,
quam
PRÆSIDE,
FRIDERICO CAHLENO;
L.C. Gymnasi Rectore, Præceptore
suo fideli & observando
defendere conabitur
H. Lq. Solitis
D.XX. Jan. A.O.R. cld cld LIX.
RISTOPHORUS WRSINUS
Buslaria - Pomeranus.

J E N A,
Typis GEORGII SENGENWALDI: